

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΛΟΔΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΗΚΑΘΗΡΕΤΗΣ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΩΟΣ
ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ
1955

Ε.Υ. Α. ΠΡΟΣ. Κ. Τ. Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ

Α Ν Ε Κ Δ Ο Τ Α   Γ Ρ Α Μ Μ Α Τ Α Π Ρ Ι Γ Κ Ι Π Ο Σ   Ν Ι Κ Ο Λ Α Ο Υ   Κ Α Ι Δ Ι Α Φ Ο Ρ Ω Ν   Π Ο Λ Ι Τ Ι Κ Ω Ν   Π Ρ Ο Σ Ω Π Ω Ν

Πρὶν ἀπὸ δέκα χρόνια, στὶς 23 Αὐγ. 1945, ἡμέρα πού στὴ δυτ. Ρούμελη τιμᾶται ἡ Παναγία ἡ Προυσιώτισσα, ἀφνε τὴν πρόσκαιρη αὐτὴ ζωὴ μίαν ἰδιότυπην ὅσο καὶ μεγάλη φυσιογνωμίαν τῶν νεοελληνικῶν Γραμμάτων, ὁ λογοτέχνης, ἱστοριοδίφης, ἐκδότης ἱστορικῶν κειμένων καὶ δημιουργὸς ἱστορικῶν ἀρχείων Γιάννης Βλαχογιάννης.

Ὁ Ἐπαχτος—ὅπου γεννήθηκε ὁ Βλαχογιάννης τὴν 27 Ἰουλ. 1867, καὶ ὅπου ἐκλείσε τὰ μάτια τῆς τὸ 1894 ἡ προμάμη καὶ νουνά του Δημήτρω Λάμπρο Γκιώναινα, ψηλὴ, ἀκατάλυτη Σουλιώτισσα ἡρώδις, πού ἐκλαιγε τὸ Σοῦλι καὶ τοῦ Μεσολογίου τὰ πάθη, σὰ νάταν ὀλοζώντανα μπροστά της — τίμησε πρῶτος τὴ μνήμη τοῦ Βλαχογιάννη. Μὲ τὴν πρωτοβουλία μιᾶς ξεχωριστῆς φυσιογνωμίας τοῦ τόπου, τοῦ ποιητοῦ Γ. Ἀθανασιάδη Νόβα, προέδρου τῆς εἰδικῆς ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν ἀρχείων Βλαχογιάννη ἐπιτροπῆς, πού εἶχε συμπαραστάτη, πρόθυμο γιὰ κάθε τιμητικὴ ἐκδήλωση, τὸν δήμαρχο τῆς πόλεως Κωνστ. Μακρυγιάννη, ὁ Δῆμος Ναυπάκτου ὠργάνωσε μὲ τὴ συμμετοχὴ καὶ ἄλλων ἀκαδημαϊκῶν φιλολογικοθεραπευτικῶν μνημόσυνο, ἔδωσε τὸνομά του σέναν ἀπὸ τοὺς κεντρικώτερους δρόμους καὶ τὴν πλατεία τοῦ Κάστρου, τοποθέτησε πλάκα ἀναμνηστικὴ στὸ σπῖτι πού γεννήθηκε καὶ πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ στήσῃ καὶ τὴν προτομὴ του. Ἀνάλογες ἐνέργειες μὲ τὴν πρωτοβουλία τῆς ἴδιας ἐπιτροπῆς ἔγιναν καὶ στὴν πρωτεύουσα, ὅπου θὰ συνεχισθοῦν ἀργότερα μὲ τὴ συμμετοχὴ τῆς Ἑταιρείας Αἰτωλοακαρνανικῶν σπουδῶν.

Ταπεινὴ συμβολὴ στὶς τιμητικὰς αὐτὰς ἐκδηλώσεις ἀποτελεῖ καὶ ἡ παρούσα ἐκλογή ἀπὸ τὴν προσωπικὴ ἀλληλογραφία τοῦ Βλαχογιάννη, πού ἔθεσε στὴ διάθεσίν μας ἡ ἀδελφὴ του καὶ δωρήτρια τῶν ἱστορικῶν θησαυρῶν του Ἀγγελικὴ Βλαχογιάννη, ἡ μόνη ἐπιζῶσα, ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ ἄλλου ἀδελφοῦ

τῆς, τοῦ ἡρωϊκοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Βλαχογιάννη.

Ὁ Βλαχογιάννης εἶχε, πρέπει νὰ ὁμολογήσει κανεὶς, ἰδιόρρυθμον χαρακτήρα καὶ γλῶσσα τσουχτερή, ὅταν ἤθελε νὰ χτυπήσῃ ὅ,τι ἐνόμιζε ἀδικο ἢ ψέμα. Κι' ὁ ἴδιος ἐχαρακτήριζε τὸν ἑαυτό του λιγόλογο, ψυχρὸ, συγκρατημένον, μὲ σκαιοὺς κάπως τρόπους, μὲ ξαφνικὰ ἀγριοκυττάγματα, μὲ κακομαθημένα καμώματα παιδιοῦ, πού τὸ παραχαϊδεύουν. Καὶ γιὰ τὴν μαχητικότητά του μίαν ἐπρόβαλλε δικαιολογίαν, τὴν ὀργανωμένην καὶ σκόπιμην ψευδολογίαν, πού ἔπρεπε νὰ λείψῃ. Δὲν εἶναι παράδοξο λοιπὸν ἂν ἐπροκάλεσε τὴν ἀντίδραση καὶ τὴν ἐχθρότητα ἐκείνων πού δὲν ἤθελαν τὴ μεταβολὴ τῶν κακῶς, κατὰ τὸν Βλαχογιάννη, καὶ καλῶς, κατ' αὐτούς, κειμένων.

Ὁ Βλαχογιάννης ὅμως δὲν εἶχε μονάχα ἐχθροὺς, εἶχε καὶ φίλους, πού ἂν δὲν συμφωνοῦσαν πάντοτε μὲ τὶς ἀπόψεις του, ἢ ἂν δὲν θεωροῦσαν ἀπαραίτητη γιὰ τὴν προβολὴ τῶν τῆν προσωπικῆ μαχητικῆ του διάθεσης, ἐκτιμοῦσαν ὅμως καὶ τὰ χαρίσματα τοῦ λόγου του τοῦ δωρικοῦ καὶ τὸ ἐθνικώτατο ἔργο του, πού καὶ ὡς ἔργο πολλῶν, ὄχι ἐνός, θὰ ἦταν ἀξιοθαύμαστον.

Ἦταν δὲ οἱ φίλοι τοῦ Βλαχογιάννη, πού ἐκτιμοῦσαν τὴν ἀγνή πρόθεσίν του γιὰ τὴν ἐξακρίβωση τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας, τὸ θάρρος, τὴ ζωντανὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, πού κατεῖχε ὅσον ἐλάχιστοι, καὶ τὸ ἐθνικώτατο στὸ σύνολόν του ἔργο, λογοτεχνικὸ καὶ ἱστορικόν, πρόσωπα ἐξέχοντα σὲ ὄλους τοὺς τομεῖς τῆς Ἑθνικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ τόπου. Ἦταν — ὅπως ἔχομε διαπιστώσει ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφίαν του τὴν προσωπικὴν, πού ἔχομε ταξινομήσει καὶ ἐρευνήσει—μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, πρόσωπα πολιτικά, ὄλων τῶν παρατάξεων, ὁμότεχνοί του ἀπὸ τοὺς κορυφαίους, ἐρευνητὲς καὶ ἱστορικοί, δικοὶ μας καὶ ξένοι, ἀπὸ τοὺς πιὸ σοβαροὺς, καθηγητὲς πανεπιστημίων δικῶν μας καὶ ξένων, καλλιτέχνες κλπ. Ἦταν καὶ πρόσω-

πα, πού όταν ζούσε ὁ Βλαχογιάννης δὲν θεωροῦσαν σκόπιμο νὰ ἐκδηλώσουν ἀντιρρήσεις των... Ἀπὸ τὰ γράμματα τῶν φιλικῶν αὐτῶν προσώπων πού εἶναι συγκεντρωμένα σένα μεγάλο μεταλλικό κουτί — τὰ συγγενικά βρίσκονται σὲ ἄλλο μικρότερο—τὰ περισσότερα ἔχουν γενικώτερο ἱστορικό ἐνδιαφέρον, γιατί περιέχουν εἰδήσεις καὶ κρίσεις ὄχι μονάχα γιὰ τὸ Βλαχογιάννη καὶ τὸ ἔργο του, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο ἄλλων προσώπων καὶ μάλιστα ἐκείνων ἀπὸ τοὺς ὁποίους προέρχονται εἶναι δηλαδή στοιχεῖα βοηθητικά ἀπαραίτητα καὶ γιὰ τὸν ἱστορικό τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων. Ὁρισμένα ὁμῶς ἔχουν καὶ λογοτεχνικά χαρίσματα. Τέτοια εἶναι καὶ τὰ γράμματα τοῦ πρίγκηπος Νικολάου, πού τιμοῦσε μὲ τὴ φίλια του τὸ Βλαχογιάννη, ὅπως καὶ ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, πού ἔδωσε σάρκα καὶ ὄστα στὴν πρόταση τοῦ Βλαχογιάννη γιὰ τὴν ἰδρυση τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους, ὅπου ἔχουν περιέλθει καὶ οἱ ἀνεκτίμητες ἱστορικές συλλογές τοῦ Βλαχογιάννη (τοῦ πρώτου διευθυντοῦ των). Γράμματα μὲ

συστάσεις τυπικές, μὲ πειράγματα, μὲ ἀθυροστομίες, μὲ ἐκμυστηρεύσεις κλπ., ἂν καὶ ἐνδιαφέροντα ἀκόμα καὶ γιὰ τὸ ὄφος, νομίσαμε ὅτι δὲν εἶχαν τὴ θέση των στὴν ἐκλογή πού ἀκολουθεῖ καὶ θὰ συνεχισθῆ.

Ἡ δημοσίευση τῆς ἐκλογῆς αὐτῆς τῶν γραμμάτων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα γίνονται γνωστὲς ὄχι μονάχα οἱ φιλικές διαθέσεις τῶν ἐπισήμων, ἀλλὰ καὶ τὸ θερμὸ ἐνδιαφέρον των γιὰ τὴ θετική ἐνίσχυση τοῦ Βλαχογιάννη στὸ ἐθνικώτατο ἔργο του, ἀποβλέπει καὶ σένα ἄλλο σκοπὸ· νὰ κινηθῆ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἐκδοση τόσο τῶν κειμένων, πού δὲν ἐπρόλαβε νὰ ἐκδώσῃ ὁ Βλαχογιάννης, ὅσο καὶ τῶν ἱστορικῶν κλπ. μελετῶν του, πού εἶναι διάσπαρτες σὲ διάφορα ὄχι πάντοτε προσιτὰ ἔντυπα. Ἡ συγκέντρωση τῶν μελετῶν αὐτῶν σὲ εἰδικούς τόμους, θὰ εἶναι ὄχι μονάχα τὸ καλλίτερο μνημόσυνο τοῦ Βλαχογιάννη, ἀλλὰ καὶ μία σημαντική συμβολὴ στὴ γνώση τῆς ἱστορίας τοῦ Εἰκοσιένα, μὲ τὴν ὁποία εἶχε τόσο ἐξοικειωθῆ ὥστε νόμιζε κανεὶς ὅτι κι' αὐτὸς δὲν ἦταν παρὰ μία ἐπιβίωση καὶ ἐπέκταση στὴν ἐποχὴ μας.

ΑΓΓΕΛΟΣ Ν. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ

Τ Α Γ Ρ Α Μ Μ Α Τ Α

Ἀθῆναι 25 Ἰαν. 1922

Φίλε κύριε Βλαχογιάννη

Πολὺ σὰς εὐχαριστῶ γιὰ τὸ τόσο εὐγενικό σας γράμμα. Ἦμουν κι' ἐγὼ στὸ θέατρο τὴν Παρασκευὴ καὶ μετάνοιωσα πικρά πού σὰς προσκάλεσα νὰ παρευρεθῆτε σὲ μιὰ τέτοια ἀποτυχημένη¹ παράστασι· αὐτὸ τὸ βράδυ ὅλα πῆγαν στραβά καὶ τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὴ βίαση μὲ τὴν ὁποία ἀνέβασε ὁ θίασος τὸ ἔργο, δίχως νὰ τὸ καλομελετήσουν καὶ δίχως νὰ προσέξουν ἂν θὰ τοὺς ἔλειπε τίποτα ἀπὸ τὸ διάκοσμο. Ἀπὸ τὴ σκηνὴ στὴν Ἀκρόπολη τοὺς ἔλειπαν πέντ' ἔξη κομμάτια καὶ τὸ ἀνεκάλυψα τὴν ὥρα πού ἔσταιναν τὴ σκηνή. Κ' ἔτσι στάθηκε ἀδύνατο νὰ στήσουν τὸν Παρθενῶνα, ὅπως τὸν εἶχε κάνει ὁ Πάνος Ἀραβαντινὸς τὴν πρώτη φορὰ πού παίχθη τὸ ἔργο. Ἡ σκηνοθεσία τοῦ Ἀραβαντινοῦ ἦταν ἀριστούργημα καὶ ὁ κόσμος πού τὸ εἶδε τότε εἶχε ἐνθουσιασθῆ. Προχθὲς μοῦ τὰ θαλασσοποίησαν! τὸ δράμα τῆς Κλεοπάτρας πρέπει ν' ἀπαγγελθῆ μὲ μουσική ὑπόκρουση, ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ ναό, ἀλλοιῶς δὲν ἐξηγεῖται ἡ λυρική τῆς ἔξαψη· ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ θεώρησαν περιττό. Φαντασθῆτε ὅτι, ἀφοῦ μοῦ κάνουν ἐμένα τέτοια πράγματα οἱ ἡ-

θοποιοὶ μὲ τὸν ἀφάνταστο καμποτισμό τους, τί θὰ τραβοῦν καὶ οἱ ἀληθινοὶ θεατρικοὶ συγγραφεῖς. Ἡ Κοτοπούλη ὁμῶς εἶναι ἀλήθεια μὲγάλη καλλιτέχνις.

Ἐδιάβασα μὲ πολλὴ εὐχαρίστησι καὶ ἐνδιαφέρον τὰ βιβλία πού μοῦ στείλατε· τώρα ἐξακολουθῶ τὸ διάβασμα τοῦ Ἐλστερ γιὰ τὸ Τάγμα τῶν Φιλελλήνων καὶ σὰς παρακαλῶ νὰ μὲ συγχωρῆστε ἂν δὲν σὰς τὸ ἐπιστρέψω ἀμέσως, ἐπειδὴ τὸ διαβάζω μὲ τὸ πάσσο μου.

Δικός σας
ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Ἀθῆναι 28-1-22

Φίλε κύριε Βλαχογιάννη

Πάρα πολὺ μὲ συνεκίνησε καὶ μὲ εὐχαρίστησε τὸ χάρισμα τοῦ βιβλίου τοῦ...² καὶ σὰς εὐχαριστῶ θερμὰ γιὰ τὸ ὠραῖο σας δῶρο.

Ὅπως ἦταν φυσικὸ διάβασα ἀμέσως τὸ κεφάλαιο πού ἀρχίζει στὴν 188 σελίδα! μόνον Γάλλος μποροῦσε νὰ γράψῃ τέτοια πράγματα καὶ νὰ τὰ πῆ μὲ τέτοια λόγια!

Θυμᾶμαι τὴν ὀμιλίαν πού μοῦ κάνατε γιὰ τὸ σύγγραμμα τοῦ Gordon καὶ γιὰ τὴν ἐξοχη μετάφραση τοῦ Παπαδιαμάντη³. Σὰς

2. Ὄνομα συγγρ. δυσανάγνωστο.

3. Ἡ ἐξοχη πραγματικὰ μετάφραση τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως τοῦ Γόρδωνος ἀπὸ τὸν Παπαδιαμάντη, πού ἔγινε κατὰ παράκληση καὶ μὲ τὴ συνδρομὴ τοῦ ἀκριβοῦ του φίλου, Βλαχογιάννη, ὅπως καὶ ἡ μετάφραση τῆς ἱστορίας τοῦ Φίνλεϋ μὲνει ἀκόμα χειρόγραφη.

1. Ἀπὸ τὸ γεμᾶτο εὐγένεια καὶ μετριοσύνη γράμμα πού προηγεῖται μαρτυρεῖται ὅτι ὁ πρίγκηψ Νικόλαος, ἂν καὶ δὲν κατατάσσει τὸν ἑαυτοῦ του στοὺς ἀληθινούς θεατρικούς συγγραφεῖς, εἶχε ὁμῶς ἴδέα καὶ ἀπὸ θέατρο καὶ θεατρικὴ κριτική.

ὑπόσχομαι πῶς μόλις μῆνῃ ἡ δουλειά τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἐκατονταετηρίδος σέ καλὸ δρόμο καὶ καταρτίσομε καὶ τὴν ἐπιτροπὴ τῶν δημοσιευμάτων, νὰ ὑποδείξω τὴν ἀνάγκη τῆς δημοσιεύσεως τοῦ βιβλίου ποῦ θὰ συντελέσῃ τόσο πολὺ στὴν ἀκριβῆ γνώση τοῦ ἀγῶνος τῆς Ἐλευθερίας.

Ὡς τότε ὅμως δυστυχῶς, καθὼς καὶ γιὰ τὰ ἄλλα ζητήματα ποῦ ἔχετε μιλήσει, πρέπει νὰ κάνομε ὑπομονή.

Εὐχαριστῶ γιὰ τὴν ἀδεια νὰ κρατήσω ἀκόμη γιὰ λίγο καιρὸ τὸν Ἐλστερ¹ μου ἔτυχαν πολλὰ πράγματα νὰ διαβάσω τελευταία καὶ δὲν μου μένει πολὺς καιρὸς.

Δικός σας
ΝΙΚΟΛΑΟΣ

1-2-22

Φίλε κύριε Βλαχογιάννη,

Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποῦ μου μιλήσατε γιὰ τὶς ζημιές ποῦ γίνονται στὸ Βασιλικὸ (στὸ Δημόσιον πρέπει νὰ ποῦμε τώρα) κήπο, τὸν ἔχω ἐπισκεφθῆ, μόνος μου καὶ μὲ τὴ Βασίλισσα, ποῦ τόσο ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ δένδρα, δεκαπέντε φορές! παρατήρησα κι' ἐγὼ ποῦ ἔχουν γίνεῖ κάμποσες καταστροφές. Μοῦ κοστίζει πολὺ ποῦ τὸ βλέπω αὐτό, γιατί μπορῶ νὰ πῶ πῶς σ' αὐτὸν τὸν κήπο ἀνετράφηκα... σχεδὸν ἐγεννήθηκα.²

Τὸ μέρος ποῦ λέτε, στὸ βάθος καθὼς μπαίνομε ἀπὸ τὴν ὁδὸ Ξενοφῶντος, τὸ παρατήρησα κι' ἐγὼ (μὰ εἶναι καὶ ἄλλα) καὶ μοῦ ράγισε ἡ καρδιά μου· θὰ κυττάξω ὅμως τί μπορεῖ νὰ γίνῃ.

Διόλου δὲν ἐσχοκαρίσθηκα μὲ τὴν ἀνορθογραφία τῆς λέξεως shocking... μὰ ὁμολογῶ πῶς τὴν παρατήρησα· ποῦ νὰ δῆτε τὶς ἀνορθογραφίες ποῦ κάνουν οἱ Ἑγγλέζοι συγγραφεῖς στὰ τυπωμένα τους βιβλία κάθε φορά· ποῦ ἀναφέρουν κάποια λέξι ἢ κάποια φράση γαλλικὴ ἢ λές καὶ τὸ κάνουν ἐπί τῆ δες³!

Δικός σας
ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Υ. Γ. Ἡ φιλοδοσικὴ μας ἔκαμε ἐπίσημο ἔγγραφο στὸ Ὑπουργεῖο τῆς Γεωργίας καὶ ζήτησε νὰ ἀπαγορευθῇ τὸ στόλισμα

1. Γερμανὸς φιλέλληνας, ποῦ ἔγραψε τὴν ἱστορία τοῦ τάγματος τῶν Φιλελλήνων.

2. Χαρακτηριστικὸ τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὸ πράσινο, τὴν πηγὴ τῆς ὕλης, καὶ δικαιολογημένη ἡ συγκίνησή του γιὰ τὸν κήπο, ποῦ ἡ φύλαξη τοῦ κοινοῦ τὸν ἔκανε ἀγνώριστο καὶ στὸν ἴδιο, ποῦ τὸν ἤξαιρε ἀπὸ τὰ νηπιακά του χρόνια.

3. Δὲν ἔχει λοιπὸν δίκαιο τὸ γνωστὸ ἐπίγραμμα

«Κατάλογος συνδρομητῶν—καὶ πίναξ ἐσφαλμένων βιβλίων σὲ κατάλαβα—ποῦ εἶσαι τυπωμένον.»

ποῦ θεωρεῖ τὰ σφάλματα βασικὸ γνῶρισμα τοῦ Ἑλληνικοῦ βιβλίου, ἀφοῦ καὶ ξένοι, Ἕλληλοι μάλιστα συγγραφεῖς, ἔχουν στὰ ἐντυπὰ των τόσα πολλὰ λάθη, ὥστε νὰ διερωτᾶται κανεὶς ἂν δὲν γίνονται σκόπιμα!..

τῶν στρατῶνων μὲ βάγια, καὶ ἄλλα κλαριά· αὐριο ἔχομε συνεδρίαση καὶ θὰ πῶ, δὶ χ ω ς ἄ λ λ ο, νὰ βγάλη ἡ Ἀστυνομία ἢ τὸ Ὑπουργεῖο ἐγκύκλιο γιὰ ν' ἀπαγορευθῇ στὰ μπακάλικα νὰ στολίσουν τὰ μαγαζιά τους τὴν Καθαρὴ Δευτέρα ἐπὶ ἀπειλῇ.

Ἀθῆναι 15-2-22

Φίλε κύριε Βλαχογιάννη,

Μόλις τώρα κατῶρθωσα νὰ τελειώσω τὸ βιβλίο τοῦ Ἐλστερ⁴ καὶ ζητῶ συγγνώμη γιὰ τὴν ἀργοπορία. Τὸ διάβασα μ' ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ ἱστορικὸν μέρος, γιατί πολλὰ πράγματα ποῦ ἀναφέρει μοῦ ἦσαν ὅλως διόλου ἀγνωστα, ἀλλὰ καὶ μὲ πολλὴ λύπη, γιατί παρουσιάζει τὸν Ἑλληνικὸ χαρακτήρα μ' ἄσχημα χρώματα· δὲν ξέρω ἂν ἐκυκλοφόρησε πολὺ τὸ βιβλίο αὐτὸ τὴν ἐποχὴ ποῦ δημοσιεύθηκε, ἀλλὰ φοβοῦμαι πῶς ὅσοι τὸ διάβασαν τότε πρέπει νὰ ἐσχημάτισαν πολὺ μικρὴ ἰδέα γιὰ τοὺς προγόνους μας. Ἦτανε ἱστορικὸ, δυστυχῶς δὲ καὶ φυλετικὸ μας προνόμιο, φαίνεται, νὰ εἴμαστε τσακωμένοι, ὅταν ἡ Πατρὶς περνάει τὶς πιδὸ κρίσιμες στιγμὲς τῆς ἱστορίας της!

Ἡ περιγραφή τῆς μάχης τοῦ Πέτα, ὅπου σκοτώθηκαν οἱ περισσότεροι Φιλέλληνας, εἶναι ὡραία· κάτι ἔπρεπε νὰ κάνομε ἡμεῖς οἱ νεώτεροι γιὰ τὴ μνήμη αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων· τί λέτε;

Ὁ Ἐλστερ μιλάει καλὰ μόνο γιὰ τὸ Μάρκο Μπότσαρη καὶ γιὰ τὸ Σπύρο Πάνο... τοὺς ἄλλους ὅλους τοὺς περνάει γεννεές δεκατέσσερες· καλὰ πολλὰ γράφει ἐπίσης καὶ γιὰ τοὺς ναυτικούς μας.

Ἄν δὲν σᾶς μέλει θὰ κρατήσω ἀκόμη λίγο καιρὸ τὸ ἄλλο βιβλίο μὲ τὰ γράμματα γιὰ τὴν Ἐπανάσταση.

Δικός σας
ΝΙΚΟΛΑΟΣ

27 Φεβρ. 1922

Φίλε κύριε Βλαχογιάννη

Πολὺ σᾶς εὐχαριστῶ γιὰ τὴν ἀποστολὴ τοῦ βιβλίου σας καὶ θὰ τὸ διαβάσω μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον.

Ἐνα ἀντίτυπο τὸ ἔδωσα χθὲς τοῦ Διαδόχου καὶ θὰ δώσω ἄλλο ἓνα στὸν ἀδελφὸ μου τὸν Ἀνδρέα. Στὰ κορίτσια ποῦ εἶναι πολλὰ στὴν οἰκογένειά μας⁵, δὲν θὰ τὸ δώσω, γιατί μόνος σας μοῦπατε πῶς εἶναι κομμάτι shocking καὶ δὲν κάνει

4. Ἡ ἐπίδραση ποῦ εἶχε στὴν ψυχὴ τοῦ πρίγκηπα ἡ ἄσχημη ἀπεικόνιση τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτήρα ἀπὸ τὸν Ἐλστερ, καθὼς καὶ ἡ σκέψη του ὅτι ἐπιβάλλεται νὰ τιμῆσουν καὶ οἱ νεώτεροι τὴ μνήμη τῶν φιλελλήνων μαρτυρεῖ ὅτι χαρακτήριζε τὸν πρίγκηπα καὶ εὐαισθησίαν ἐθνικὴ καὶ συνείδηση τοῦ χρέους.

5. Ἀπὸ τὴ μεγάλη δούκισσα τῆς Ρωσίας Ἐλένη Βλαδιμηρόβνα, ἀπέκτησε ὁ πρ. Ν. τρεῖς κόρες, τὶς πριγκίπισσες Ὀλγα, Ἐλισσάβητ καὶ Μαρίνα, ποῦ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἦσαν ὅλες κάτω τῶν 20 χρονῶν.

νά τὰ σκανδαλίσωμε¹. Ὅσο γιὰ τ' ἄλλα, ὅσα περισσέψουν θὰ τὰ στείλω στὸ φίλο μου τὸ Στρατηγὸ Ἄρ. Βλαχοπούλο, στὴ Μικρὰ Ἀσία, γιὰ νὰ τὰ μοιράσῃ στοὺς στρατιῶτες².

Ντρέπομαι ποὺ κρατῶ ἀκόμα ἓνα σας βιβλίο, μὰ ἔχω τόσες φασαρίες ποὺ δὲν προφθαίνω νὰ τὸ τελειώσω, εἶναι ὅμως π ο λ ὺ ἐνδιαφέρον.

Δικός σας
ΝΙΚΟΛΑΟΣ

20 Φεβρ. 22

Φίλε κύριε Βλαχογιάννη

Δὲν πρόφθασα νὰ σας εὐχαριστήσω γιὰ τὴν ἀποστολὴ τῶν πρώτων ἀντιτύπων τοῦ βιβλίου, καὶ νὰ ποῦ μοῦ στέλνετε ἄλλα πενήντα³. Εἶσθε πολὺ καλὸς καὶ σας εὐχαριστῶ π ο λ ὺ, π ο λ ὺ καὶ ἐν ὀνόματι ἐμοῦ τοῦ ἴδιου καὶ ἐν ὀνόματι τῶν στρατιωτῶν μας, ἐκεῖ στὸ μέτωπο, ποῦ, εἶμαι βέβαιος θὰ ἐνθουσιαστοῦν μὲ τὸ ὄραϊο διάβασμα.

Δικός σας
ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Ἀθῆναι 30 Μαρτίου 1922

Φίλε κύριε Βλαχογιάννη

Ντρέπομαι, μὰ τὴν ἀλήθεια, ποῦ κράτησα τὸ βιβλίο σας τόσον καιρὸ. Τὸ διάβασα ὅμως μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον, γιατί ἔχει πολλὰ πράγματα μέσα ποῦ ἦταν ἀγνωστα γιὰ μένα. Αὐτὸ τὸ βιβλίο θὰ ἀξιζε μὲ τὸ παραπάνω νὰ μεταφραζότανε ἑλληνικά. Ἡ ἔκθεσι τοῦ Καντακούζηνοῦ μάλιστα γιὰ τὰ γεγονότα τῆς Μολδαβίας εἶναι σπουδαία, ἀν καὶ δὲ θάκανε εὐχαρίστηση στοὺς φίλους μας τοὺς Ρουμάνους⁴ θὰ ἔπρεπε ὅμως νὰ μάθαιναν καὶ αὐτοὶ τὴν ἀλήθεια καὶ ἀπ' ὄλους, αὐτὸς ὁ δάσκαλος ὁ Ν. Jorga⁵, ποῦ ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς ξέρει πολλὰ γράμματα, μὰ ποῦ εἶναι φανατικὸς Ρουμάνος, γιὰ νὰ μὴν πῶ μισέλλην. Σ' ἓνα περιοδικὸ ποῦ βγάζει μὲ κάτι συντρόφους του (Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale φιλ. 8 - 9 Αοῦτ-Sept. 1921) γράφει ἓνα ἄρθρο γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση στὸ Δούναβη, καὶ μοῦ φαίνεται πῶς λέει ὅ,τι τοῦ φτάσει.

Στάς 8 Ἀπρ. ἔχομε τὴ μεγάλη συνε-

δρίαση τῆς μεγάλης ἐπιτροπῆς τῆς Ἑκατονταετηρίδος καὶ θὰ συζητηθῇ τὸ πρόγραμμα τοῦ Χαριτάκη, μὲ τὸ ὁποῖο εἶμαι καθ' ὅλα σύμφωνος⁶ ἀν ἔχομε τὴν ἀρωγὴ τοῦ Κράτους — ὅπως μοῦ ὑποσχέθηκε οἱ τρανοὶ μας — θὰ μπορέσωμε νὰ πραγματοποιήσωμε πολλὰ ἀπὸ τὰ ὄραϊα μας σχέδια. Μέσα σ' αὐτὰ εἶναι καὶ τὰ ὅσα μοῦ εἶπατε γιὰ τὴ μετάφραση τῶν ἀγνώστων ἀπομνημονευμάτων. Στὴ βουλευτὴ αὐτὴ καθὼς καὶ μὲ πολλὰ ἄλλα ἢ συνδρομὴ σας θὰ μᾶς εἶναι π ο λ ὺ - τ ι μ η.

Εὐχαριστῶ πολὺ καὶ συγγνώμη γιὰ τὴν ἀργοπορία μου

ΝΙΚΟΛΑΟΣ

31 Μαρτίου 1922

Σας εἶχα γράψῃ τὸ ἐσώκλειστο γράμμα χθὲς τὸ βράδυ καὶ ἐπρόκειτο νὰ σας τὸ στείλω, ὅταν ἔλαβα τὸ δικό σας γραμματάκι μὲ τὴν ἀπόδειξη τῆς ἀγάπης ποῦ ἔχετε γιὰ τὰ δέντρα μας⁷. Τὸ περίεργο εἶναι ποῦ κι' ἐγὼ τὸ εἶχα σκεφθῇ καὶ χθὲς τὸ μεσημέρι ἔγραψα ἓνα γράμμα τοῦ κυρίου Κοντοῦ, ἐπιθεωρητοῦ τῶν δασῶν στὸ Ὑπουργεῖο τῆς Γεωργίας μὲ τὴν παράκληση νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Στρατιωτικῶν γιὰ νὰ σταλῇ μιὰ ἐγκύκλιος σὲ ὅλα τὰ Στρατιωτικὰ Καταστήματα ἀπαγορεύουσα κάθε λογιῆς κλαδέματα γιὰ στολισμὸ στρατῶνων κ.τ.λ. Ἐπίσης δὲ νὰ εἰδοποιηθοῦν καὶ ἡ Ἀστυνομία, ἡ Χωροφυλακὴ καὶ ἡ Ἀναπληρ. Διοίκησις τὸ ἴδιο εἶχαμε κάνει καὶ γιὰ τὰ «Κούλουμα». Προχθὲς ἡ Βασίλισσα εἶδε ἓνα κάρρο μὲ στρατιῶτες ἀπὸ «ἀγγαρεία πρὸς συλλογὴν σμυρτιῶν», καὶ τοὺς ἐπέπληξε, ἀλλὰ ἐκεῖνοι ἀπήντησαν ὅτι κ α ν ἔ ν α ς δὲν τοὺς ἐμπόδισε. Ἔτσι ἐκτελοῦνται οἱ διαταγὲς στὸν τόπο μας! κατόπιν τοῦ γράμματός μου στὸν Κο Κοντὸ ἐλπίζω νὰ προληφθῇ τὸ ρήμαγμα.

Δικός σας
ΝΙΚΟΛΑΟΣ

*

Δευτέρα

Φίλε κ. Βλαχογιάννη,

Τὸ νομοσχέδιον μὲ βεβαιοὶ ὁ κ. ὕπουρ-

1. Ἐννοεῖ πιθανῶς ὀρισμένα ἀπὸ τὰ καυστικὰ ἀνέκδοτα Καραϊσκάκη - Κολοκοτρῶνη, ποῦ ἔχουν συγχευεθῇ στὴν ἱστορικὴ Ἀνθολογία.

2. Ἀπὸ τὸ γράμμα φαίνεται γενικῶς καὶ ὁ καλὸς ἀσπληρὸς οἰκογενειάρχης, καὶ ὁ καλὸς πατριώτης καὶ ὁ εὐγενικὸς ἀνθρώπος. (Τὸν ἴδιο πατριωτικὸ χαρακτήρα ἔχουν καὶ τὰ ἐπόμενα γράμματα).

3. Ἡ πρόθυμη καὶ δωρεάν διάθεσι τῶν βιβλίων, εἶναι ἐνδεικτικὴ καὶ τῶν πατριωτικῶν διαθέσεων τοῦ Βλαχογιάννη.

4. Ὁ Ρουμάνος ἱστορικὸς καὶ πολιτικὸς Ν. Γιόργα ὑπῆρξεν ὅπως ἀκριβῶς χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν πρίγκηπα φανατικὸς Ρουμάνος, ἀν ὄχι μισέλλην.

5. Ἀξιοσημεῖωτο καὶ στὴν παρούσα τὸ πρίγκη. ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν προστασία τοῦ πρασίνου. Ἀποδείξεις καὶ ἐκδηλώσεις τῆς ἀγάπης τοῦ Βλαχογιάννη πρὸς τὰ δέντρα εἶναι καὶ διάφορα μελετήματα καὶ σημειώματα: πεῦκος καὶ κυπαρίσσι, ἐφ. Ἔστια 7-2-14.— Φυτὰ ποῦ ἀναφέρονται στὸ βίβλ. τοῦ Ἰησοῦ: Βάλσαμο, βασιλικὸς. ἐφ. Πρωτὰ 25-12-31.— Ὁ ἀγωνιστὴς (σχετικὸς μὲ μονοδένδρια) ἐφ. Ἔθνος 15-4-33.— Τὸ ἄλσος τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ τὸ ζήτημα τῶν καμαρῶν τοῦ Μακρυγιάννη ἐφ. Ἔθνος 14-1-1934.— Φοινικιὰς στὴν Ἀθήνα, π. Ν. Ἔστια 1-7-1945.— Μεγὰλα δένδρα στὴν Ἑλλάδα κλπ.

γός ὅτι θὰ ψηφισθῆ ἐντός τῶν ἡμερῶν αὐτῶν. Ἐχει ἤδη ὑποβληθῆ εἰς τὴν Βουλὴν καὶ εἶναι ἀναγέγραμμένον εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν¹.

Ἵμέτερος
ΕΛΕΥΘ. Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

*

Νεράιδα (Καρδίτσης) 8-9-29

Ἀγαπητέ μου φίλε,

Ἔλαβα τὸ γράμμα σας καὶ ἀμέσως ἔβαλα εἰς ἐνέργειαν ὅλα τὰ μέσα πρὸς περισυλλογὴν πληροφοριῶν γιὰ τὸν Καραϊσκάκη. Ἐλπίζω ἐντός μηνός νὰ τὰ ἔχω ὅσα θὰ εἶναι γνωστά στὰ χωριά τῆς δράσεως τοῦ θαυμαστοῦ Καπετάνιου καὶ ὑπερόχου Στρατηγοῦ. Πιθανόν νὰ σᾶς τὰ φέρω μόνος μου, ποῦ θὰ εἶμαι στὴν Ἀθήνα στὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου.

Περνῶ τὸ καλοκαίρι ἐδῶ ἐπάνω στὰ ὄμορφα, στὰ ἀσύγκριτα βουνὰ τῶν Ἀγρῶν, ὅπου κατῴρθωσα εἰς ὕψος 1200 μέτρα νὰ κτίσω καὶ σὲ μιὰ ὑπέροχη θέση περὶ τὰ 100 σπίτια πρὸς παραθερισμὸν τῶν συμπατριωτῶν μου Καρδιτσιωτῶν. Τί κρίμα ποῦ δὲν ὑπάρχει ἀρκετὸς καλοκαιρινὸς καιρὸς² θὰ σᾶς παρεκάλουν νὰ ἔλθητε νὰ σᾶς φιλοξενήσω στὸ φτωχικὸ μου καὶ νὰ ἴδῃτε καὶ τὰ Ἀγραφα, τὴν καρδιά αὐτῆ τῆς περίφημης κλεφτουριάς.

Ἄς ἐλπίσωμε ὅτι τὸ ἄλλο καλοκαίρι ποῦ θὰ εἶμαι καὶ καλλίτερα ἐγκατεστημένος, μπορεῖ νὰ γίνῃ αὐτό.

Μὲ πολλὴν ἀγάπην καὶ ἰδιαιτέραν ἐκτίμησιν³.

Δικός σας
Ν. ΠΛΑΣΤΗΡΑΣ

Νεράιδα (Καρδίτσης) 5-9-31

Ἀγαπητέ μου,

Ἔλαβα πρὸ πολλοῦ τὸ καινούριο σου σύγγραμμα «Τὰ Παλληκάρια τὰ παλιά». Δὲν σὲ εὐχαρίστησα μέχρι τοῦδε, γιατί ἤθελα πρῶτα νὰ τὸ διαβάσω.

1. Πρόκειται γιὰ τὸ νομοσχέδιο, ποῦ ἐπέτρεπε στὸν ὑπουργὸ τῆς Παιδείας νὰ ὑπογράψῃ σύμβαση μὲ τὸν Βλαχογιάννη γιὰ τὴν ἀγορὰ τῶν ἀρχαίων συλλογῶν του, ποῦ εἰδικὴ ἐπιτροπὴ (Ν. Πολίτης, Δ. Παπούλιας καὶ Σ. Κουγέας) εἶχε ἐκτιμῆσει ἀντὶ 165 περίπου χιλ. δραχ. Τὸ νομοσχέδιο ἔγινε νόμος τοῦ Κράτους, ποῦ τυπώθηκε καὶ στὴν Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως (φύλλο 28-9-1950) κατὰ δημοσίευσά τοῦ Βλαχογιάννη (ἐφ. Ἔστια 18-4-1936). Ἡ ἀγορὰ ὅμως, ποῦ εἶχε ὑποσχεθεῖ καὶ ὁ Βενιζέλος τὸ 1914 δταν ἀνέθεσε στὸ Βλαχογιάννη νὰ συντάξῃ τὸ νομοσχέδιο γιὰ τὴν ἰδρυση τῶν Γεν. Ἀρχείων, δὲν πραγματοποιήθηκε ὕστερα ἀπὸ τὸ θόρυβο καὶ τὴν πολεμικὴ τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Αὐτὸ ἐπῆκρνε τὸ Βλαχογιάννη καὶ μετέβαλε κάπως τὶς διαθέσεις του.

2. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Πλαστήρα μαρτυρεῖ ἡ ἐπιθυμία του ὅχι μονάχα νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸ Βλαχογιάννη μὲ τὴ διάσωσιν τῶν σχετικῶν μὲ τὸ θρυλικὸ στρατάρχην τῆς Ρούμελης στοματικῶν παραδόσεων, ποῦ ζητοῦσε, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν φιλοξενήσῃ στὸ φτωχικὸ, ὅπως χαρακτηριστικὰ γράφει, σπῆτι του, γιὰ νὰ ἴδῃ τὰ Ἀγραφα, τὴν καρδιά τῆς κλεφτουριάς.

Τὸ γράμμα ἐνδιαφέρει καὶ γιὰ τὴν πληροφορία ὅτι ἐπέτυχε νὰ κτισθοῦν γιὰ τοὺς συμπατριώτες του ἀπὸ τὴν Καρδίτσα σὲ ὕψος 1200 μ. 100 περίπου σπίτια.

Τώρα θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃς μαζὺ μὲ τὰς θερμότερας μου εὐχαριστίας νὰ σοῦ στείλω καὶ τὰ πλέον ἐγκάρδια συγχαρητήρια, διότι μὲ τὸ μπουκέτο αὐτὸ τῶν ἀριστουργηματικῶν διηγημάτων σας, ἐπροσφέρατε τὸ πολυτιμότερο δῶρο ἐπὶ τῷ ἑορτασμῷ τῆς ἑκατονταετηρίδος, στὸν Ἑλληνισμό. Δὲν μπορούσε νὰ ξαναζωντανέψῃ καλλίτερα ἢ ἐπικὴ ἐκείνη ἐποχὴ ἀπὸ τὰ πατριωτικὰ σου αὐτὰ διηγήματα⁴. Σοῦ εὐχομαι πάντα νὰ ἔχῃς τὸ κουράγιο νὰ διδῇς τέτοια τροφή στὸν Ἑλληνισμό, γιατί κουράγιο πρὸ παντός χρειάζεται γιὰ σένα στὴ στεῖρα αὐτῆ ἐποχῆ μὲ τὴν ἔλλειψιν τῶν μέσων, τὰ ἄλλα τὰ ἔχεις.

Τί γίνεται ὁ Κασομούλης σου⁵ φαντάζομαι τί δυσκολίες θὰ συναντᾷς. Ἀλλὰ θὰ εἶναι θαῦμα ἢ δημοσίευσίς του.

Μὲ ἰδιαιτέραν ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν
Δικός σου
Ν. ΠΛΑΣΤΗΡΑΣ

Νεράιδα (Καρδίτσης) 15-7-32

Ἀγαπητέ Γιάννη,

Ἔλαβα τὸ γράμμα σου καὶ διὰ τοῦ ἰδίου ταχυδρομείου⁶ γράφω εἰς τὸν κ. Γονατᾶν νὰ ἐνδιαφερθῆ προσωπικῶς συμφῶνως μὲ τὰς ὑποδείξεις σας.

Καὶ ἐγὼ λυποῦμαι βαθύτατα, διότι δὲν κατορθώθῃ εἰσέτι νὰ ἴδῃ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἕνα τόσο ἐξαιρετικὸν χειρόγραφον τῆς Ἐπαναστάσεως.

Φιλικώτατα
Ἵμέτερος
Ν. ΠΛΑΣΤΗΡΑΣ

*

26 Ἰαν. 25

Φίλε κ. Βλαχογιάννη,

Εὐχαριστῶ θερμῶς διὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν πολυτίμων ἐργασιῶν σας, αἱ ὁποῖαι θὰ πλουτίσουν τὴν βιβλιοθήκην μου. Εὐχομαι ἀπὸ καρδίας νὰ ἐξακολουθήσετε ἐπὶ μακρὸν ἀσχολούμενος μὲ τὸν ζῆλον, ὁ ὁποῖος σᾶς διακρίνει εἰς τὴν διατήρησιν τῶν μνημείων τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Μὲ πολλὴν φιλίαν
ΔΙΟΜΗΔΗΣ

*

Καστρί-Κηφισιάς 18-3-940

Φίλε κ. Βλαχογιάννη,

Ἔλαβα τὸν πρῶτο τόμο τῶν «στρατιωτικῶν ἐνθυμημάτων» τοῦ Κασομούλη, ποῦ εἶχατε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ στείλετε.

3. Τὰ πατριωτικὰ διηγήματα τοῦ Βλαχογιάννη, ἐνθουσιάζουν τὸν Πλαστήρα καὶ βρίσκει λόγια θερμά νὰ ἐκφράσῃ ἐντυπώσεις του γιὰ τὰ «παλληκάρια τὰ παλιά», ποῦ τυπώθηκαν τὸν ἴδιον χρόνον (1931) γιὰ τὰ ἔθνικα ἑκατόχρονα μ' ἔξοδα τοῦ συγγραφέα των.

4. Πόσο θεωροῦσε ἀπαραίτητη τὴν ἐκδοσὴν τοῦ ἐξαιρετικοῦ χειρογράφου τοῦ Κασομούλη μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἀμεση ἐκδήλωσις τοῦ ἐνδιαφέροντός του.

Εἶναι μεγάλη ἡ χαρά, ποῦ μοῦ ἔδωκεν ἡ ἀνάγνωσή τους καὶ σὰς παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε γι' αὐτὸ τὰς θερμότες εὐχαριστίαις μου, καθὼς καὶ τὸ θαυμασμὸ μου γιὰ τὸ ἀληθινὰ ἐθνικώτατο ἔργο, ποῦ συνεχίζετε.

Φιλικώτατα
Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Καστρί Κηφισιάς 18-2-1941

Φίλε κ. Βλαχογιάννη,

Σὰς εὐχαριστῶ θερμότερα γιὰ τὸν καινούριο, δεύτερὸ τόμο τοῦ Κασμοῦλη καὶ σὰς παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε καὶ πάλι τὰ ἐγκάρδια συγχαρητήριά μου γιὰ τὸ ἀξιοθαύμαστο ἔργο σας. Εἰσθε ἀληθινὰ ἀξιόσθε ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς τρόπους τῆς ἐκδηλώσεώς της, κατὰ τὴ γνώμη μου, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ εἰσοδός σας στὴν Ἀκαδημία¹.

Φιλικώτατα
Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

*

Παρίσι 2-2-26

Ἀξιότιμε κ. Βλαχογιάννη,

Σπεύδω ν' ἀπαντήσω εἰς τὴν ἀπὸ 28 Ἰανουαρίου ἐπιστολήν σας.

Ἐξακολουθῶ φρονῶν ὅτι ἡ δημοσίευσις τοῦ χειρογράφου τοῦ Ν. Σπηλιάδου θὰ ἦτο πολὺ χρήσιμος². Καθ' ἣν ὑπόσχεσιν σὰς εἶχα δώσει, προσεπάθησα νὰ ἐξεύρω τὸ ἀπαιτούμενον ἐκ φρ. 30 χιλ. ποσόν.

Προέβην εἰς διαφόρους βολιδοσκοπήσεις. Ἀτυχῶς δὲ μὴ ἀνευ τῆς ἐλαχίστης ἐπιτυχίας. Οἱ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ὁμογενεῖς, βαρυνόμενοι μὲ πολλὰς κοινωνικὰς καὶ

ἄλλας φιλανθρωπικὰς δαπάνας, δὲν ἐνδιαφέρονται ἀρκούντως εἰς τοιοῦτου εἴδους δημοσιεύσεις. Φρονοῦν δέ, οὐχὶ ἴσως ἀδίκως, ὅτι ἡ ἐν Ἑλλάδι ἰθύνουσα τάξις πρέπει πρώτη νὰ δώσῃ τὸ καλὸν παράδειγμα ὑποστηρίζουσα τὰ ἐθνικῆς ὠφελείας ἔργα, ἰδίως νῦν ὅτε ὑπάρχουν ἐν Ἑλλάδι περιουσίαι μεγάλαι, αἵτινες ἄλλοτε δὲν ὑπῆρχον³.

Ὁμολογῶ ὅτι συμμερίζομαι τὴν ἀντίληψιν ταύτην. Φρονῶ δέ ὅτι θὰ εἶναι δύσκολον νὰ ἐξευρεθῇ ἐν Ἑλλάδι τὸ ἀπαιτούμενον ποσὸν ἐκ φρ. 30 χιλ. ὅπερ σήμερον ἰσοδυναμεῖ μὲ 80 χιλ. δρ. Διὰ νὰ δώσω πρῶτος ὡς Κερκυραῖος τὸ καλὸν παράδειγμα σὰς στέλλω συνημμένως τὸ ὄγδον τοῦ ποσοῦ τούτου. Εἶμαι δέ βέβαιος ὅτι θὰ εὐρήτε εὐκόλως 8-10 ἄλλους Κερκυραῖους προθύμους νὰ συνεισφέρουν διὰ τὴν δημοσίευσιν ταύτην, ὡς λ.χ. τοὺς κ. κ. Ζαβιτζιάνον, Ἀνδρεάδην, Λάσκαριν, ἀδελφούς Ἀσπιώτη, Δαλιέτον, Δημουλίτσαν, Ἰ. Θεοτόκην, Μυλωγόπουλον, Καποδίστριαν, Μαρκάκην καὶ ἄλλους, ὡς καὶ τὰς ἐν Κερκύρᾳ μεγάλας Τραπεζὰς (Ἑθνικὴν, Ἴονικὴν) διευθυνταί: κ. Φλαμπουριάρης καὶ κ. Ζερβός) καὶ μεγάλας ἐπιχειρήσεις (οἶκος Καλλιβοκά καὶ ἄλλαι). Ἀπευθύνετε εἰς δὲλους αὐτοὺς μίαν μικρὰν ἐγκύκλιον, ἐκθέτων τὸν σκοπὸν, ὑποδεικνύων τὴν δαπάνην καὶ προσθέτων ὅτι πρῶτος ἐγὼ προσέφερα 10.000 δρ. καὶ εἶμαι ἀπολύτως βέβαιος περὶ τοῦ ἀποτελέσματος.

Μετὰ φιλικῶν αἰσθημάτων ὑμέτερος
Ν. ΠΟΛΙΤΗΣ

Παρίσι 2 Ἰανουαρίου 1927

Ἀξιότιμε κ. Βλαχογιάννη,

Ζητῶ συγγνώμην διότι, λόγω πολλῶν ἀσχολιῶν, δὲν εὐκαίρησα νὰ σὰς εὐχαριστήσω ἐνωρίτερον διὰ τὸν τόσον ἐνδιαφέροντα τόμον τῆς ἀνεκδοτικῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος⁴ καὶ ν' ἀπαντήσω εἰς τὴν ἀπὸ 15 Δεκ. ὑμετέραν ἐπιστολήν.

Λυποῦμαι βαθύτατα διὰ τὴν ματαίωσιν τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ χειρογράφου τοῦ Ν. Σπηλιάδου. Ὁμολογῶ δέ κυριολεκτικῶς αἰσχύνομαι διὰ τὴν ἀστοργίαν τῶν συμπατριωτῶν μου Κερκυραίων. Ὑπέθετον ὅτι τουλάχιστον ὁ ἐν Ἀθήναις κ. Γεώργιος Καποδίστριας, ὡς ἀπόγονος τοῦ Κυβερνήτου, θὰ ἐδείκνυεν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον καὶ προσεπάθει νὰ σὰς συνδράμῃ.

Περὶ ἐπιστροφῆς τοῦ ποσοῦ, ὅπερ σὰς ἔστειλα πρότινων μηνῶν οὔτε λόγος δύναται νὰ γίνῃ. Εἰσθε ἐλεύθερος νὰ τὸ χρησιμοποιήσετε, ὅπως καλλίτερον νομίσετε.

3. Εἶναι λυπηρὸ καὶ ὄχι τιμητικὸ τὸ φαινόμενο, ἀλλὰ συνεχίζεται καὶ σήμερον.

4. Ἐννοεῖ τὴν ἱστορικὴ ἀνθολογία μὲ τὰ τόσο χαριτωμένα καὶ ἐνδιαφέροντα ἀνέκδοτα, ἀστεῖα, γνῶμικὰ κλπ. στρατιωτικά, ναυτικά, ἀθλικά, ποῦ τυπώθηκε ἐτὴ 1927 μὲ τὴ συνδρομὴ τοῦ Ἐμ. Μπενάκη.

1. Ἡ ἐκτίμησις τοῦ κ. Παπανδρέου γιὰ τὸ ἐθνικώτατο, ὅπως γράφει, ἔργο τοῦ Βλαχογιάννη, εἶνε ἀφορμὴ νὰ ἐκδηλώσῃ τὸ ἐνδιαφέρον του μὲ τὴν ἀριστίνδην ἐκλογή καὶ τοῦ Βλαχογιάννη ὡς ἀκαδημαϊκοῦ ἀπὸ τὴν Κυβέρνησίν του ἐπὶ Κάιρο. Τὸ γράμμα μὲ τὴς θερμὰς, ἐπιγραμματικὰς ὁσο καὶ χαρακτηριστικὰς ἐκφράσεις φέρει καὶ τὴ σφραγίδα τῆς λογοκρισίας.

2. Ὁ Ν. Σπηλιάδης (1785-1867) πρωθυπουργὸς τοῦ Καποδίστρια (γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας 1828-1831) ποῦ ἔμεινε πιστὸς ἐπὶ τὴ μνήμη του καὶ ὄπισθεν ἀπὸ τὴ δολοφονία του, ἔγραψε ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἔργο ποῦ πελοποννησιάζει (καὶ κολοκοτρωνίζει) κατὰ τὸν βιογράφο του Ἰ. Φιλήμονα (Σύντομος βιογραφία Ν. Σπηλιάδου, ἐν Ναυπλίῳ 1868), εἶναι δὲ μὴ πολὺτιμο γιὰ τὴν πολιτικὴ ἱστορία τοῦ Ἑλῶνα. Ὁ Βλαχογιάννης εἶχε ἀποκτήσει ὄχι μονάχα τὰ χειρόγραφα τῶν 3 τόμων ποῦ ἔχουν ἐκδοθῆ, μαζὶ μὲ ἄλλα ἔγγραφα του, καὶ σώζονται ἐπὶ τὴν Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων δύο, ποῦ μένουσιν ἀνέκδοτοι καὶ ἀναφέρονται ἐπὶ τὴν Καποδιστριακὴ κυρίως ἐποχὴ. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ χειρογράφου Σπηλιάδου ὁ Βλαχογιάννης γράφει ἐν τῷ γράμματι του, ἀπευθυνόμενον ἐπὶ τὸν Ν. Πολίτη: «Ἡ πτωχότης οἰκογένειαν Σπηλιάδου εἶχε προτείνει πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις Καποδίστριαν (ἀπόγονον τοῦ μεγάλου προγόνου του) ν' ἀγοράσῃ τὸ χειρόγραφον ἀντὶ δρχ. 500 καὶ δὲν τὸ ἠγόρασε· ἐγὼ δὲ μὴ πτωχότατος φοιτητῆς ἔσπευσα νὰ τὸ ἀγοράσω ὑπογράφας γραμμὰτια χρηματικά καὶ ἐξοφλήσας τὰς 500 δρχ. κατὰ μικρὰς δόσεις».

Ἐάν δὲ ἀποφασίσητε τὴν ἐκτύπωσιν τῆς μελέτης περὶ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς Ἑλλάδα τῆς νομικῆς ἐπιστήμης, θὰ εἶμαι εὐτυχῆς νὰ τὴν ἀναγνώσω.

Μετὰ πολλῆς ἐκτιμήσεως καὶ ἀφοσιώσεως

Ἑμέτερος
Ν. ΠΟΛΙΤΗΣ

3-2-27

Ἀξιότιμε κ. Βλαχογιάννη,

Σὰς εὐχαριστῶ διὰ τὴν ἀπὸ 25 Ἰανουαρίου ὑμετέραν ἐπιστολὴν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν δημοσίευσιν τοῦ χειρογράφου Σηλιάδου, καλὸν νὰ γνωρίζητε ὅτι ἐκφράσας παράπονον εἰς διαφόρους Κερκυραίους μοῦ ἀπήντησαν ὅτι οὐδέποτε τοὺς ἐγένετο σχετικὴ πρότασις. Νομίζω ὅτι θὰ ἠδύνασθε νὰ κάμετε δύο τινὰ α) νὰ γράψετε εἰς τὸν ἐν Κερκύρα βιομήχανον κ. Κ. Ἀσπιώτην, ἐάν καὶ ὑπὸ ποίους ὄρους θὰ ἀνελάμβανε τὴν ἐκτύπωσιν καὶ τὴν διενέργειαν σχετικοῦ ἔρανον καὶ β) νὰ γράψετε εἰς τὸν δήμαρχον καὶ τὸν πρόεδρον τῆς Κερκυραϊκῆς Λέσχης, ὅπως τοῦ γνωρίσετε τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου, καὶ τὴν ἐθνικὴν ὠφέλειαν τῆς δημοσιεύσεως καὶ τοὺς παρακαλέσετε νὰ διενεργήσουν τὸν ἀναγκαῖον ἔρανον. Εἰς τοιοῦτον ἔρανον, εἶμαι διατεθειμένος νὰ ἐγγραφῶ ἐκ νέου.

Μετὰ πάσης τιμῆς
ὑμέτερος
Ν. ΠΟΛΙΤΗΣ

LEGATION DE GRÈCE

2-12-33

Ἀξιότιμε φίλε κ. Βλαχογιάννη,

Προσθέτω δύο λέξεις εἰς τὴν ἄλλην μου ἐπιστολὴν διὰ νὰ σὰς εὐχαριστήσω διὰ τὴν εὐγενῆ σας σκέψιν ν' ἀναγράψητε τὸ ὄνομά μου ἐπὶ τοῦ προσεχοῦς βιβλίου σας

τῆς νομικῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως¹, καὶ ἰδίως διὰ νὰ σὰς γνωρίσω ὅτι κατ' οὐδένα λόγον ἐννοῶ νὰ μοῦ ἐπιστρέψητε τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξα εὐτυχῆς νὰ σὰς δώσω διὰ νὰ σὰς βοηθήσω εἰς τὰς τόσον ἐθνωφελεῖς ἐκδόσεις σας. Λυποῦμαι μόνον ὅτι αἱ περιστάσεις δὲν μοῦ ἐπιτρέπουν νὰ κάμω ὅ,τι θὰ ἐπεθύμουν νὰ κάμω, διὰ νὰ σὰς ἔλθω ἀρωγὸς εἰς τὴν ἐργασίαν σας.

Μετὰ πάσης τιμῆς
ὑμέτερος
Ν. ΠΟΛΙΤΗΣ

*

Ἐν Ἀθήναις τῆ 14/27 1922

Φίλτατέ μοι,

Εὐχαριστῶ ἐκ καρδίας ἐπὶ τῇ ἀποστολῇ τῶν Ἀνεκδότων Καραϊσκάκη καὶ Κολοκοτρώνη. Καίτοι πολλὰ τούτων ἐγνώριζον ἐκ ποικίλων μελετῶν, ἐν τούτοις ἀνέγνων πάλιν αὐτὰ καὶ τὸ ὅλον ἔργον, τὸ τὰ μέγιστα ἐπαγωγόν. Εἶναι δὲ ἅμα καὶ χρησιμώτατον τῇ ἱστορίᾳ διότι ἀπεικονίζει τοὺς δύο τούτους στρατάρχας. Ἄνευ τοιούτων συμπληρωμάτων εἶναι ἀδύνατος ἡ συγγραφή σπουδαίας ἱστορίας. Οἱ χαρακτήρες τῶν ἀνδρῶν ἀπεικονίζονται καὶ ἐν τοῖς ἀνεκδότοις αὐτῶν, ἀνευ δὲ καὶ τῆς γνώσεως τῶν χαρακτήρων εἶναι δύσκολος εἰ μὴ καὶ ἀδύνατος ἡ ἀκριβὴς ἐξιστόρησις τῶν γεγονότων².

Συγχαίρω ἅμα ἐκ καρδίας
Ὁ φίλος
Ν. Δ. ΛΕΒΙΔΗΣ

1. Τὸ σχετικὸ ὄλικό μένει ἀχρησιμοποίητο στὴ συλλογὴ Βλαχογιάννη.

2. Ἀξιοσημεῖωτο ὅτι καὶ καθαρολόγοι, ὅπως ὁ Λεβίδης, ἀναγνωρίζουν τὸ πατριωτικὸ ἔργο τοῦ Βλαχογιάννη χωρὶς νὰ ἐπηρεάζωνται ἀπὸ τὴ γλῶσσα του.

Στὰ ἐρχόμενα τεύχη: Ἀνέκδοτα γράμματα ἐπιστημόνων - ἐρευνητῶν καὶ λογοτεχνῶν στὸν ΓΙΑΝΝΗ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ.

Ο ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΟΣ

Ἀθήναι 12 Μαρτίου 1918

Κύριε Ὑπουργέ,

Ἀκούω ὅτι τὸ προϊστάμενον Ὑπουργεῖον προέτεινεν τὴν ἀπονομὴν παρασήμων εἰς διαφόρους λογίους, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχει καὶ τὸ ἐμὸν ὄνομα.

Θερμότατα παρακαλῶ Ὑμᾶς, νὰ ἐμποδισθῇ καθ' οἷονδήποτε τρόπον, ἢ εἰς ἐμὲ ἀπονομὴ παρασήμου, διότι πρὸ πολλοῦ ἀπεφάσισα νὰ μὴ δεχτῶ ποτὲ διακρίσιν τινὰ τιμητικὴν διὰ παρασήμων.

Μὲ βαθεῖαν τιμὴν
ΙΩ. ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ